

Oprogramowania oparte na sztucznej inteligencji w sądach na całym świecie: praktyka, perspektywy i wyzwania mające znaczenie dla Węgier i Europy Środkowej¹

Kinga Kálmán²

Laura Olga Kiss³

Kitti Mezei⁴

Boldizsár Szentgáli-Tóth⁵

Na przestrzeni ostatnich kilku lat na międzynarodowym polu naukowym są prowadzone dyskusje na temat możliwości zastosowania sztucznej inteligencji w sądach z udziałem przedstawicieli wielu dyscyplin. Nie inaczej jest na Węgrzech. Antagonistyczne poglądy utknęły jednak właściwie na poziomie uogólnień opartych na teoretycznych punktach wyjścia, a nauki prawne poczyniły dotychczas niewiele namacalnych ustaleń w kwestii tego zjawiska, głównie ze względu na brak konkretnego doświadczenia praktycznego. W niniejszym opracowaniu, po sprawozdaniu z obecnej sytuacji na Węgrzech, autorzy przeanalizują, jakie rozwiązania funkcjonują już za granicą i co można powiedzieć o ich skuteczności oraz wpływie na procedury. Ma to na celu przybliżenie tej nowoczesnej technologii, jaką jest oprogramowanie oparte na sztucznej inteligencji czytelnikom, a więc praktykującym sędziom, przedstawicielom innych zawodów prawniczych, jak również wszystkim osobom poszukującym teraz lub w przyszłości pomocy prawnej albo po prostu zainteresowanym tym, jak za jakiś czas będą wyglądały sądy. Tak odległe pozornie procesy nie ominą ani Węgier, ani całego regionu, dlatego istotne jest, aby zająć się tą gałęzią nowoczesnej techniki sądowej.

Uwagi wstępne

Wielokrotnie, nawet w środowisku prawników, pojawia się wiele błędnych wyobrażeń na temat roli sztucznej inteligencji w sądzie. Licznie też reprezentowane są przewidywania, że upowszechnienie się tych narzędzi może podważyć dotychczasowy system gwarancji prawa do rzetelnego procesu sądowego i postawi strony sporu w trudnej sytuacji⁶. Jednocześnie równie często wyrażany jest pogląd nastawiony wyłącznie na efektywność, który zastosowanie sztucznej inteligencji uznaje za cel nadrzędny, nawet za cenę – przynajmniej w pierwszym okresie – realnego ryzyka naruszenia praw podstawowych człowieka, takich jak prawo do rzetelnego procesu sądowego⁷. Niewiele jest jednak prac, które starają się uchwycić nowe technologie takimi, jakie są naprawdę, pokazując ich praktyczne zastosowanie ze wszystkimi ich zaletami i wadami.

Z powyższych względów konieczne jest rozwianie niektórych elementarnych nieporozumień związanych z legalną pracą sztucznej inteligencji⁸. Z jednej strony, na obecnym poziomie rozwoju technologicznego, jesteśmy bardzo daleko od wizji sędziego-robota – póki co nie można posłużyć się żadnym przykładem, który dowodziłby chociażby czegoś podobnego. W rzeczywistości chodzi o to, że w technologiach stosowanych w administracji wymiaru sprawiedliwości są instalowane oprogramowania oparte na sztucznej inteligencji, która w określonych sytuacjach potrafi samodzielnie podej-

mować decyzje albo przynajmniej stworzyć niezależny tok myślenia, jak również systematycznie uczyć się na błędach. Dla strony procesu fizyczna zmiana na sali sądowej spowodowana zastosowaniem sztucznej inteligencji jest więc ledwo zauważalna, natomiast cały mechanizm decyzyjny faktycznie ulega znacznej transformacji.

Z drugiej strony, sztuczna inteligencja obecnie – poza kilkoma mocno wątpliwymi przykładami z Chin – uczestniczy w pracach sądowych jedynie pod ścisłą, stałą kontrolą człowieka, a zatem nie ma mowy o tym, żeby technologia przejęła rolę człowieka⁹. W tej chwili mówimy raczej o na-

¹ Studium przygotowano w ramach przetargu NKFIH Nr 138965 oraz Narodowego Laboratorium Sztucznej Inteligencji przy wsparciu Ministerstwa Innowacji i Technologii oraz Narodowego Biura Badań, Rozwoju i Innowacji.

² Asystent naukowy, Centrum Nauk Społecznych, Instytut Nauk Prawnych, Budapeszt.

³ Doktorant na Narodowym Uniwersytecie Usług Publicznych w Budapeszcie.

⁴ Badacz, Centrum Nauk Społecznych, Instytut Nauk Prawnych, Budapeszt.

⁵ Badacz, Centrum Nauk Społecznych, Instytut Nauk Prawnych, Budapeszt.

⁶ M. Dymitruk, The right to a fair trial in automated civil proceedings. In: Masaryk University Journal Of Law And Technology 2019, Nr 1, s. 27–44.

⁷ A. Roth, Trial by machine, Georgetown Law Journal 2016, Nr 5, s. 1–48.

⁸ C. de Saint Laurent, In defence of machine learning: debunking the myths of artificial intelligence, Europe's Journal of Psychology 2018, Nr 4, s. 734–737.

⁹ M.U. Scherer, Regulating Artificial Intelligence Systems: Risks, Challenges, Competencies, and Strategies, Harvard Journal of Law & Technology 2016, Nr 2, s. 1–48.

rzędziach, które na różne sposoby wspomagają pracę sądu¹⁰, a do których dane wprowadzone są przez ludzi, proces decyzyjny uruchomiany jest przez ludzi, a decyzję, w jakim stopniu będą opierać się na danych, analizach i dokumentach dostarczonych przez sztuczną inteligencję, podejmują również ludzie (członkowie sądu)¹¹. Nie można wykluczyć, że na późniejszych etapach rozwoju technologicznego trzeba będzie inaczej podejść do tego problemu, ale na razie można mówić raczej o podboju sądów przez nowoczesne technologie, a nie o całkowitej transformacji logiki orzecznictwa czy też przeniesieniu władzy sądowniczej na maszynę¹².

Poniżej przedstawiony najpierw zostanie krótki przegląd sytuacji na Węgrzech, a następnie te aplikacje zagraniczne, które są istotne z punktu widzenia niniejszego opracowania w podziale na trzy kategorie – według ich roli w pracy sądowej. Na początek omówione zostaną programy, które służą pomocą na pewnym etapie pracy sądowej, np. wyszukują w orzecznictwie precedensy i na tej podstawie przeprowadzają analizę. Następnie omówione zostaną rozwiązania, które przygotowują propozycje pewnych orzeczeń, a nawet wyroków, jednak decyzja co do ich wykorzystania pozostaje w gestii złożonego z ludzi sądu, który może te sugestie nawet zignorować. Na koniec uwaga zostanie poświęcona narzędziom, które wyręczając sąd, mogą podejmować samodzielne decyzje np. o dopuszczalności wniosków. Zastosowanie sztucznej inteligencji w sądach to wyzwanie na dziś¹³, a sąd, w którym wyroki wydaje sztuczna inteligencja, to dopiero kwestia przyszłości¹⁴.

Dotychczasowe etapy wdrażania sztucznej inteligencji w węgierskim sądownictwie

W węgierskim sądownictwie nie odnotowano jeszcze innowacji podobnych do przedstawionych poniżej zagranicznych przykładów. Jednak nawet na Węgrzech w ostatnich latach można zauważyć drobne zmiany w zakresie cyfryzacji administracji sądowej, który to proces w 2018 r. otrzymał nazwę e-Sąd. E-Sąd obejmuje wszystkie aplikacje i narzędzia IT dostępne dla sędziów, klientów i pracowników administracji sądowej. Można podzielić je na takie, które wspomagają pracę sędziego lub konkretnie proces orzekania, i takie, które wspierają klientów. Do tych pierwszych należą m.in. programy do automatycznego wypełniania formularzy i akt sądowych, aplikacje do monitorowania terminów i przedawnień albo programy do redagowania, publikowania i anonimizacji orzeczeń sądowych¹⁵.

Najważniejszym elementem większości systemów sądowych jest oprogramowanie dla administracji (na Węgrzech pod nazwą BIIR: Sądowy Zintegrowany System Informatyczny), które jest jednocześnie rejestratorem i rejestrem akt

oraz, w wąskim zakresie, służy wspomaganie pracy grupowej. W sądach węgierskich podstawowe dane dotyczące spraw sądowych są lub będą doręczane przez elektroniczny system informacyjno-ostrzegawczy sądów (BETFR), podczas gdy kompletne akta, czyli elektroniczny wgląd do akt sądowych, zapewnia lub będzie zapewniał system e-dokumentów¹⁶. Obecnie oprogramowanie do rozpoznawania i nagrywania mowy służy sędziom do automatycznego zapisania materiału dźwiękowego bez udziału człowieka, co może znacznie skrócić czas administracyjny i proceduralny.

Utworzone zostały elektroniczne interfejsy do kontaktu z sądami i wymiany informacji. W większości postępowań sądowych przedstawiciele prawni lub osoby prawne mogą składać wnioski o wszczęcie postępowania wyłącznie drogą elektroniczną. W ten sam sposób komunikuje się również sąd.

W ciągu ostatnich lat w węgierskich sądach zainstalowano również system do zdalnych przesłuchań (system wideokonferencji), który nadaje się też do wykonania zapisu audio-wideo w salach sądowych oraz przesyłania tych nagrań.

Ogólnie rzecz biorąc, cyfryzacja w sądach węgierskich jest obecna, ale nie w takim stopniu jak w niektórych przykładach zagranicznych przedstawionych w badaniu. Nie ulega wątpliwości, że już te rozwiązania mogą wspomóc pracę sędziów, przyspieszyć i usprawnić niektóre procedury oraz ułatwić korzystanie z prawa do drogi sądowej¹⁷. Brakuje im jednak fakturowy sztucznej inteligencji – chociaż bowiem węgierskie oprogramowania potrafią spełnić wiele funkcji, które są również istotne dla systemów opartych na sztucznej inteligencji, to jednak technologie oparte na uczeniu maszynowym nie zyskały jeszcze na Węgrzech popularności.

Dopóki sytuacja się nie zmieni, dopóty można mówić tylko o cyfryzacji i automatyzacji pracy sądów, a o sądowym zastosowaniu sztucznej inteligencji już nie. Jednak znane obecnie i opisane poniżej bardziej szczegółowo zagraniczne przykłady mogą wskazać Węgrom i innym krajom regionu kierunek rozwoju pod kątem tego, jak można w pełni wykorzystać nowoczesne technologie w pracy sądu, poprawiając jej

¹⁰ Z. Zódi, The code of AI and human laws, *Acta Universitatis Sapientiae Legal Studies* 2018, Nr 2, s. 253–268.

¹¹ R.M. Re, A. Solov-Niederman, Developing Artificially Intelligent Justice, *Stanford Technology Law Review*, Stanford 2019, s. 242–290.

¹² T.J. Buocz, Artificial intelligence in court. legitimacy problems of ai assistance in the judiciary, *Artificial Intelligence in Court* 2018, Nr 1, s. 41–59.

¹³ T. Sourdin, Justice and technological innovation, *Journal of Judicial Administration* 2015, Nr 2, s. 96.

¹⁴ T. Sourdin, Judge v robot? Artificial intelligence and judicial decision-making, *University of New South Wales Law Journal* 2018, Nr 4, s. 1114–1133.

¹⁵ A. Osztoivits, Sądy cyfrowe a prawo do sprawiedliwości – szansa czy zagrożenie? *Prawo węgierskie* 2020, Nr 11, s. 627–628.

¹⁶ Z. Zódi, Sądy i technologia, *Monitor sądowy* 2020, Nr 1, s. 6 i 8.

¹⁷ A. Osztoivits, Sądy cyfrowe a prawo do sprawiedliwości – szansa czy zagrożenie? *Prawo węgierskie* 2020, Nr 11, s. 627–628.

efektywność i utrzymując jednocześnie aspekty gwarancyjne. Dotychczas powołano tylko kilka zespołów roboczych do promowania tego zagadnienia. Można tu również wspomnieć o badaniach A. Nagy¹⁸, ale intensyfikacja profesjonalnej dysputy pozwala przypuszczać, że wkrótce przyniesie ona wyniki w postaci praktycznego postępu i poszerzenia fachowej literatury.

Narzędzia wspierające pracę sądów, a w szczególności ich działalność administracyjną

1. Oprogramowanie wspierające analizę orzecznictwa, baza orzeczeń prowadzona przez sztuczną inteligencję

Wracając do przykładów międzynarodowych, które można wykorzystać jako punkt odniesienia, w pierwszej kolejności należy zwrócić uwagę, że szczególnie w krajach *common law*, takich jak Stany Zjednoczone i Wielka Brytania, zebranie i znalezienie właściwych orzeczeń sądowych w danej sprawie jest niezwykle ważne, ponieważ tam wcześniejsze wyroki sądowe mają kluczowe znaczenie. Jednocześnie w kontynentalnych systemach prawnych, a tym samym i na Węgrzech, coraz ważniejsze staje się poznanie orzecznictwa i, w razie potrzeby, odwołanie się do niego we wnioskach.

Taka działalność – analiza orzecznictwa – to zwykle zadanie, które wymaga poświęcenia długich i wartościowych godzin pracy, mimo że praca odbywa się już prawie wyłącznie z internetowymi bazami danych.

Analiza orzecznictwa, oprócz odpowiednich orzeczeń sądowych, obejmuje również analizę uzasadnienia legislacyjnego wymaganego przez prawo, stosownej literatury i komentarzy, co także jest czasochłonne. Chociaż oznacza to dodatkowe zadanie zwłaszcza dla stron procesowych i ich przedstawicieli prawnych, jednak konieczne jest, aby również sądy analizowały własne orzecznictwo, w szczególności zaś orzecznictwo sądów apelacyjnych.

Programy oparte na sztucznej inteligencji ułatwiają właśnie te zadania.

1.1. Stany Zjednoczone, Wielka Brytania: LexisNexis, Alexsei, Westlaw, AnyLaw

Na obszarach anglosaskich inicjatywy państwowe na rzecz cyfryzacji prawa są znikome – kluczową rolę w sektorze prawnotechnologicznym odgrywają prawie bez wyjątku firmy prywatne, które świadczą swoim użytkownikom usługi nastawione głównie na zysk, oparte na subskrypcji. Większość z nich rozwinęła się z internetowej prawniczej bazy danych w korporacyjnego giganta, poszerzając swoje usługi.

Produkty firmy CALR (*Computer-Assisted Legal Research*¹⁹) pojawiły się w pierwszych latach XXI w. a wśród nich najbardziej prekursorski był LEXIS, jak również Westlaw.

Następcą LEXISa, LexisNexis²⁰, jedna z najpopularniejszych obecnie prawniczych baz danych, wykorzystuje najnowsze technologie, takie jak sztuczna inteligencja, uczenie maszynowe, generator tekstu, jak również narzędzia do eksploracji tekstu i wizualizacji. Baza danych opiera się na ponad 83 miliardach aktów prawnych i orzeczeń sądowych, ponad 40 000 artykułów i danych z rejestru przedsiębiorstw dla milionów firm²¹. Zapewnia kompleksowe usługi, a najważniejsze z punktu widzenia naszego opracowania funkcje to:

- a) Lexis Answers,
- b) Lex Machina,
- c) Ravel View.

1.2. Odpowiedzi w kwestiach prawnych

Pośród usług LexisNexis można wyróżnić oparty na sztucznej inteligencji program Lexis Answers²², który podaje krótką i wiarygodną odpowiedź na pytanie postawione przez użytkownika, bez konieczności wyszukiwania przez niego słów kluczowych. Zasadniczo wygląda to tak, że użytkownik zadaje swoje składające się z kilku słów pytanie (input), niczym pytanie skierowane do innej osoby, swego rodzaju przedstawiciela prawnego, po czym program przeprowadza wyszukiwanie w swojej bazie danych, a następnie, po dokonaniu oceny, wyrzuca „najlepszą odpowiedź” w postaci Lexis Answers Card, czyli karty odpowiedzi (output). Karta odpowiedzi nie tylko powołuje się na konkretny akt prawny, ale zawiera nawet jego tekst (a właściwie go cytuje), przyspieszając tym samym cały proces. Dzięki uczeniu maszynowemu, im więcej wyszukiwań dokonują użytkownicy na interfejsie, tym dokładniejsze odpowiedzi może dostarczyć Lexis Answers.

Podobne usługi oferuje działający również w zakresie prawa anglosaskiego Alexsei²³, będący wspólnym produktem intelektualnym zespołu prawników i ekspertów w dziedzinie sztucznej inteligencji. Na zadane przez użytkownika prawnicze pytanie program przygotowuje memorandum, które składa się z trzech głównych części:

- a) pytania zadanego przez użytkownika i podanych przez niego faktów;

¹⁸ A. Nagy, Znaczenie i możliwości wykorzystania sztucznej inteligencji i cyfryzacji w służbie wymiaru sprawiedliwości, *Monitor prawny w Miskolcu* 2020, Nr 3, s. https://www.mjsz.uni-miskolc.hu/files/13829/13_nagyadrienn_tordelt.pdf (dostęp z 1.1.2021 r.).

¹⁹ C.M. Bast-Ransford, C. Pyle, Legal Research in the Computer Age: A Paradigm Shift?, *Law Library Journal* 2001, Nr 2, s. 285–302.

²⁰ Zob. https://www.lexisnexis.com.

²¹ Zob. https://www.lexisnexis.com/en-us/products/lexis.page.

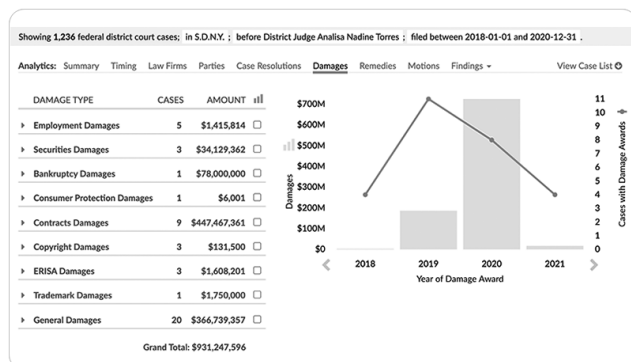
²² Zob. https://www.lexisnexis.com/community/pressroom/b/news/posts/lexisnexis-launches-lexis-answers-infusing-new-artificial-intelligence-capabilities-into-the-company-s-flagship-legal-research-platform-lexis-advance.

²³ Zob. https://www.alexsei.com/solution/#structure.

- b) odpowiedzi, która zawiera ważniejsze przepisy prawne, zasady prawa i ewentualne wcześniejsze orzeczenia sądowe;
- c) dodatkowych informacji prawniczych, które dotyczą głównie praktyki dotkniętego pytaniem organu państwowego (głównie sądu) lub innego.

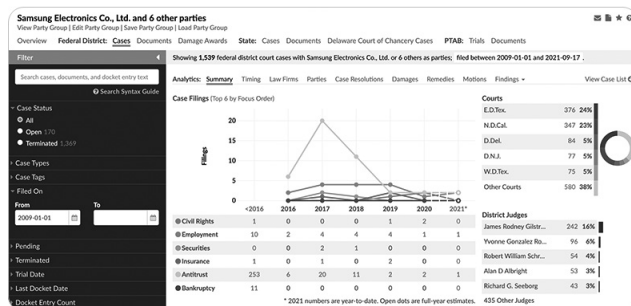
1.3. Profilowanie sędziego prowadzącego sprawę i strony przeciwnej

Kolejną usługą LexisNexis jest aplikacja o trafnej nazwie Lex Machina²⁴. Służy ona do analizy prawnej i oferuje nawet takie funkcje, jak – zakazane we Francji – profilowanie sędziego. Pozwala ona wyszukać np. wysokość odszkodowań zasądzonych w konkretnym okresie na danym obszarze przez konkretnego sędziego. Stosując metody statystyczne, program przewiduje również, jakie są szanse, żeby dany sędzia pozytywnie rozpatrzył dany wniosek, jak też daje odpowiedź na pytanie, w jakim czasie od wniesienia roszczenia można oczekiwać prawomocnej decyzji sądowej.

Rysunek 1: Fragment profilu sędziego wykonanego przez Lex Machina²⁵

Lex Machina może być również wykorzystywana do profilowania strony przeciwnej lub jej pełnomocnika: jakiego rodzaju sprawy mieli przed danym sędzią lub sądem i w jaki sposób były one prowadzone, a w przypadku pełnomocnika: kim byli jego klienci, ile podobnych spraw już reprezentował itd. Oczywiście podstawą tych analiz jest fakt, że w Stanach Zjednoczonych, inaczej niż na Węgrzech, wszystkie powyższe dane są jawne.

Rysunek 2: Fragment profilu strony przeciwnej wykonanego przez Lex Machina²⁶

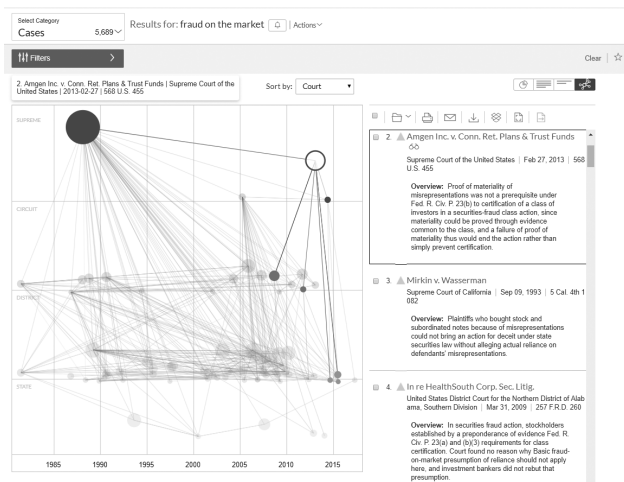
Law Firms Report Apple Inc. (Generated on 2021-09-16)
Showing statistics for 1,606 cases from the Search for federal district court cases with Apple Inc. as a party, filed between 2009-01-01 and 2020-12-31. Limited to the top 1,000 law firms by total cases.

Law Firm #	Total Cases #	Cases Representing the Selected Party Group #	Cases Opposed to the Selected Party Group #
Nelson Bumgardner Albritton	132	55	71
Ward, Smith & Hill	76	1	55
McKool Smith	71	0	52
Prince Lobel Tye	52	0	50
Quinn Emanuel Urquhart & Sullivan	93	3	49
Russ August & Kabat	53	0	38
Caldwell Cassidy & Curry	31	0	29
Caphaw DeRieux	48	0	27
Hagens Berman Sobol Shapiro	33	1	22
Susman Godfrey	30	1	20

Rysunek 3: Fragment profilu strony przeciwnej wykonanego przez Lex Machina²⁷

1.4. Wizualizacja orzecznictwa sądowego

Poza wykorzystaniem sztucznej inteligencji, LexisNexis kładzie duży nacisk na stosowanie technologii wizualizacji, które w branży prawniczej można uznać za stosunkowo słabo rozwinięte. Jednym z takich rozwiązań jest aplikacja Ravel View, która tworzy wykres 75 najlepiej trafionych orzeczeń sądowych i ich punktów stykowych dla danego wyszukiwania orzeczeń, pokazując poziomo datę wydania orzeczenia, pionowo instancję sądu wydającego orzeczenie (sąd miejski, sąd rejonowy, sąd okręgowy, sąd najwyższy), a kółkiem relewancję danego orzeczenia dla wyszukiwania (im większa, tym większa średnica):

Rysunek 4: Fragment wykresu wykonanego przez aplikację Ravel View²⁸

²⁴ Zob. <https://lexmachina.com/legal-analytics/>.

²⁵ Źródło: <https://lexmachina.com/legal-analytics/>.

²⁶ Źródło: <https://lexmachina.com/legal-analytics/>.

²⁷ Źródło: <https://lexmachina.com/legal-analytics/>.

²⁸ Źródło: <https://www.lexisnexis.com/pdf/lexis-advance/Ravel-View-How-To-Literature.pdf>.

1.5. Westlaw

Angielski Westlaw²⁹, podobnie jak LexisNexis, rozwinął się z mającej długą przeszłość prawniczej bazy danych w usługę, która wykorzystuje obecnie nowoczesne technologie do wspierania analizy orzecznictwa za pomocą sztucznej inteligencji. W istocie Westlaw oferuje dziś użytkownikowi dwa rozwiązania: aplikację Westlaw Classic, która zapewnia dostęp do aktów prawnych, orzeczeń, wzorów wniosków, a tym samym działa jako prawnicza baza danych w tradycyjnym rozumieniu tego słowa, oraz Westlaw Edge, która poza wyżej wymienionymi oferuje również analizę dokumentów i profilowanie oparte na sztucznej inteligencji.

1.6. AnyLaw

W platformie startowej AnyLaw³⁰, opracowanej w Izraelu na bazie wyrafinowanych wyszukiwarek i uczenia maszynowego, punktem wyjścia było założenie, że dostęp do prawa (tj. ustaw, orzeczeń sądowych) powinien być szeroki, ponieważ są to informacje teoretycznie jawne dla wszystkich. Mimo to analiza orzecznictwa stanowi lwią część honorarium przedstawicieli prawnych, ponieważ niezbędne dane są dla laików trudno dostępne albo wręcz niedostępne. W przeciwieństwie do wymienionych wcześniej jest to usługa świadczona bezpłatnie, a polega głównie na przeszukiwaniu zebranej w niej bazy orzeczeń sądowych w Stanach Zjednoczonych.

2. Oprogramowanie wspierające pracę konkretnych organów wymiaru sprawiedliwości

2.1. Indie: SUPACE

Najważniejszym indyjskim oprogramowaniem wspierającym pracę sądów opartym na sztucznej inteligencji jest SUPACE, czyli *Supreme Court Portal for Assistance in Court Efficiency*. Jak wykazano wyżej, na obszarach anglosaskich najbardziej zainteresowany rozwojem oprogramowania jest sektor prywatny, natomiast w Indiach na czele wprowadzania innowacji stoi Sąd Najwyższy.

SUPACE, wprowadzony w 2019 r. na razie tylko w Bombaju i Delhi, o dziwo wyłącznie w postępowaniu karnym, opiera się w zasadzie na uczeniu maszynowym, a jego podstawę stanowią nagromadzone przez lata sprawy i wydane w nich orzeczenia sądowe. Sąd Najwyższy Indii nie chciał zapuszczać się na obszary bardziej drażliwe pod względem prawa do rzetelnego procesu sądowego, takich jak orzekanie, i wyraził się jasno, że jedynym celem SUPACE jest zmniejszenie obciążenia administracyjnego sądów i zaległości w sądach bez ingerowania w ich merytoryczną pracę³¹.

Jednym z głównych zadań SUPACE jest wybranie ze złożonych przez strony wniosków i dowodów faktów oraz danych istotnych dla sprawy, ażeby po takim „przesianiu” sędzia prowadzący mógł podjąć decyzję. Wszystko to S.A. Bobde³², który podczas wprowadzenia SUPACE był przewodniczącym Komisji Sztucznej Inteligencji Sądu Najwyższego, nazwał „postępowaniem hybrydowym”, ponieważ jego zdaniem sztuczna inteligencja najlepiej wykonuje swoją pracę wspólnie z inteligencją człowieka.

Zgodnie z dostępnymi obecnie informacjami nawał załęgłych spraw w sądach, w których wprowadzono SUPACE, zmniejszył się o około 20%³³. Na tym jednak w Indiach nie poprzestano: rok później, w 2020 r., Sąd Najwyższy zakończył opracowywanie kolejnego oprogramowania, które w praktyce oznacza eliminację dokumentacji papierowej i zapewnia sędziemu prowadzącemu dostęp online do spraw.

2.2. Argentyna: Prometea

Ameryka Południowa, podobnie do północnej części kontynentu, pod względem zastosowania najnowszych technologii pojawiających się w dziedzinie wymiaru sprawiedliwości znajduje się w czołówce. Szczególnie interesująca jest Argentyna, która w październiku 2017 r. wprowadziła kompleksowy system o nazwie Prometea i od tego czasu aktywnie z niego korzysta. Ta aplikacja jest bardzo ważna również dlatego, że funkcjonuje w sądownictwie już stosunkowo długo – aż cztery lata, co w porównaniu z innymi przedstawionymi wyżej oprogramowaniami jest stosunkowo długim okresem (niektóre z nich wprowadzono tylko na próbę³⁴ lub działają od najwyżej rok lub dwa lata³⁵).

Prometea została opracowana wspólnie przez Prokuraturę i Uniwersytet w Buenos Aires, które nie ukrywały, że ich celem było obniżenie obciążenia pracą i zwiększenie wydajności.

Główne funkcje programu Prometea można podsumować w czterech punktach:

- a) działanie w charakterze inteligentnego asystenta;

²⁹ Zob. <https://legal.thomsonreuters.com/en/westlaw>.

³⁰ Zob. <https://www.anylaw.com/about>.

³¹ S. Shekhar, Supreme Court embraces Artificial Intelligence, CJI Bobde says won't let AI spill over to decision-making, <https://www.indiatoday.in/india/story/supreme-court-india-sc-ai-artificial-intelligence-portal-supace-launch-1788098-2021-04-07> (dostęp z 1.1.2021 r.).

³² G. Mishra, 'Judges' discretion retained' | SC's First AI-driven Research Portal 'SUPACE' Launched By CJI Bobde, <https://www.republicworld.com/india-news/general-news/scs-first-ai-driven-research-portal-supace-launched-by-cji-bobde.html> (dostęp z 1.1.2021 r.).

³³ T. Tandon, SUPACE Portal: Use of Artificial Intelligence (AI) in Indian Judiciary, <https://www.jagranjosh.com/general-knowledge/supace-portal-use-of-artificial-intelligence-ai-in-indian-judiciary-1618316032-1> (dostęp z 1.1.2021 r.).

³⁴ Np. Estonia.

³⁵ Np. Malesja: AISS oraz Indie: SUPACE.

- b) automatyczne generowanie dokumentów;
- c) samodzielne kategoryzowanie spraw
- d) i podobnie do prezentowanego poniżej programu COMPAS, przygotowywanie predykcji.

Mówiąc o inteligentnym asystencie systemu Prometea, najprościej jest porównać jego działanie do Siri – asystenta osobistego firmy Apple lub Alexa systemu Google. Analizuje (interpretuje) on bowiem pytanie w języku naturalnym jednocześnie z rozpoznawaniem mowy, następnie na nie odpowiada. Chociaż może to być przydatne, z pewnością nie jest to najważniejsza zaleta systemu.

Prawdziwą innowacją programu jest automatyczne generowanie dokumentu, w którym przetworzenie danych wejściowych następuje w ciągu kilku sekund (w zasadzie można sobie wyobrazić, że system „czyta”), a następnie program przygotowuje projekt orzeczenia.

Jeden z twórców Prometei – J.G. Corvolán, podał niezwykle imponujące dane w związku z tą funkcją: podczas gdy napisanie 1000 nakazów ochrony mienia za pomocą zasobów ludzkich zajmuje około 174 dni roboczych (prawie dziewięć miesięcy), Prometea pisze je w 45 dni. Wypisanie przez pracownika administracji prokuratora 1000 nakazów pracy zajmuje 83 dni robocze – Prometei zajmuje to tylko jeden tydzień roboczy, a więc pięć dni³⁶.

To zaś, że w przypadku Prometei korektura literówek czy błędów rachunkowych jest zbędna, rozumie się prawie samo przez się. Wraz z wprowadzeniem aplikacji takie drobne błędy zostały praktycznie wyeliminowane.

Trzecia funkcja, czyli samodzielna kategoryzacja, ma również ogromne znaczenie, ponieważ potrafi ustalić priorytetową kolejność wszystkich wniosków i spraw w kilka sekund po przeanalizowaniu w krótkim czasie dużej ilości dokumentów. Wyobraźmy sobie, że program zdolny jest do filtrowania według słów kluczowych (np. „nieletni”, „dziecko”) i na tej podstawie ustalić, że dana sprawa musi być załatwiona w pierwszej kolejności, ponieważ dotyczy nieletniego. Do tej pory kategoryzacja również zajmowała długie dni – co samo w sobie stawia pod znakiem zapytania nadzwyczajną procedurę – a Prometea robi to w dwie minuty.

Narzędzia proponujące treść wyroku

1. USA: COMPAS

Najbardziej znanym oprogramowaniem służącym do oferowania sędziom konkretnych propozycji orzeczeń jest COMPAS (*Correctional Offender Management Profiling for Alternative Sanctions*) stosowany w kilku stanach USA (Nowym Jorku, Wisconsin, Kalifornii i na Florydzie) w celu podjęcia decyzji o ewentualnym zwolnieniu zatrzymanych.

Określone dane oskarżonego trzeba wprowadzić do systemu COMPAS niczym do formularza: toczące się przeciwko niemu postępowanie karne; wcześniejsze oskarżenia; przeszłość kryminalna; warunki mieszkaniowe; sytuacja rodzinna; używanie narkotyków; wiek; wykształcenie; zatrudnienie i źródła utrzymania. Naturalnie cały formularz jest znacznie bardziej szczegółowy: jak widać na przykładowej analizie ryzyka wykonanej przez COMPAS, system żąda podania 137 danych delikwenta.

Rysunek 5: Formularz danych do analizy ryzyka wykonywanej przez system COMPAS³⁷

Odnosnie do danej osoby COMPAS potrafi wyliczyć trzy wskaźniki: ryzyko przedprocesowego zwolnienia; współczynnik recydywy i współczynnik recydywy o charakterze przemocowym³⁸. Dane wprowadzone do systemu oceniane są przez COMPAS w skali od jednego do dziesięciu, a następnie sumowane i podawane w postaci współczynników końcowych, których wartości również zawierają się w przedziale od jednego do dziesięciu. Im wyższą wartość podaje COMPAS w wyniku swojej analizy, tym większe ryzyko niestawiennictwa na rozprawie lub recydywy, a więc tym większą ostrożność musi zachować sąd przy zwolnieniu delikwenta.

COMPAS ostatecznie podaje trzy kryteria odnośnie do danej osoby, które nie są wiążące dla sądów, ale mogą stanowić dla nich pewne wskazówki w orzekaniu. Ważne jest jednak, że proces decyzyjny oparty na współczynnikach nie staje się automatyczny: sędzia w każdym przypadku musi rozważyć, w jakim stopniu weźmie pod uwagę wyniki obliczeń programu COMPAS, te bowiem, podobnie jak

³⁶ Zob. <https://www.thetechnolawgist.com/2019/06/20/entrevista-juan-gustavo-corvalan-buenos-aires-prometea-inteligencia-artificial/> (dostęp z 1.1.2021 r.). oraz <https://medium.com/astec/prometea-artificial-intelligence-in-the-judicial-system-of-argentina-4dfbde079c40> (dostęp z 1.1.2021 r.).

³⁷ Źródło: https://s3.documentcloud.org/documents/2702103/Sample-Risk-Assessment-COMPAS-CORE.pdf?fbclid=IwAR1VILEP-M87ZnpbqAR9n1RNUmWNj_Ijkxc7Fo77Hk_OCiXoRild_akvNTrA (dostęp z 1.1.2021 r.).

³⁸ Practitioners' Guide to COMPAS Core. NORTHPOINTE, http://www.northpointeinc.com/downloads/compas/Practitioners-Guide-COMPAS-Core-_031915.pdf (dostęp z 1.1.2021 r.).

wszystkie wskaźniki oparte na zwykłych statystykach, są uproszczone i zniekształcające. Skutki te można wyeliminować, wprowadzając do kalkulacji wiele czynników, jednak, jak wskazał Sąd Najwyższy Wisconsin w lipcu 2016 r.³⁹, wyniki, choć z prawnego punktu widzenia użyteczne, nadal mogą być dyskryminujące. Najczęstszym dylematem jest dyskryminacja rasowa: wiele uwzględnionych danych z konieczności dotyczy populacji afroamerykańskiej, która na ogół żyje w trudniejszych warunkach socjalnych. Złe warunki mieszkaniowe czy brak stabilnego zatrudnienia z pewnością zwiększą ryzyko recydywy, a wartości te będą mniej korzystne dla warstw biedniejszych, w których Afroamerykanie są nadreprezentowani.

Posiadający identyczną przeszłość kryminalną osoby czarnoskóre będą miały wyższy wskaźnik ryzyka niż inni oskarżeni, więc COMPAS w praktyce przyczyni się tylko do zaostrzenia i tak istniejących już dysproporcji społecznych i chociaż jego pierwotnym celem jest przewyższenie uprzedzeń, może łatwo stać się środkiem do ich pogłębiania⁴⁰. Mimo to sąd prawdopodobnie postąpi słusznie, biorąc pod uwagę obliczenia takich systemów, potrafią one bowiem wykonywać tak skomplikowane analizy, do których sędzia-człowiek nie jest zdolny. Jednocześnie ważne jest, aby orzekanie na podstawie współczynników obliczanych przez sztuczną inteligencję nie stało się rutyną, choćby dlatego, że mechanizm działania COMPAS został utajniony przez jego twórcę, ponadto pojawiły się poważne wątpliwości co do wiarygodności jego predykcji⁴¹, sąd musi więc w każdym przypadku rozważyć, na ile realistyczne są wyniki obliczeń programu COMPAS. Współczynnik może być zatem przydatnym elementem podczas analizy ryzyka związanego z podsądnym, ale można na nim polegać jedynie jako na aspekcie bardziej złożonego procesu decyzyjnego⁴².

2. Meksyk: ExpertIUS

ExpertIUS to jedno z najstarszych oprogramowań opartych na sztucznej inteligencji z przeznaczeniem dla sądów, mamy jednak na jego temat niewiele informacji. Narzędzie to jest stosowane w sprawach z zakresu prawa rodzinnego, aby zdecydować, czy dana osoba powinna otrzymywać alimenty. Podczas rozstrzygania ExpertIUS opiera się na dostępnym mu orzecznictwie: identyfikuje wcześniejsze roszczenia alimentacyjne wysunięte w podobnej sytuacji i wydane w tych sprawach wyroki, a także bierze pod uwagę to, co zostało powiedziane na rozprawie⁴³.

ExpertIUS nie jest w stanie ocenić kompleksowej sytuacji z zakresu prawa rodzinnego w całej jej złożoności, skupiając się wyraźnie na wycinkowej kwestii, czy strona jest uprawniona do świadczeń alimentacyjnych⁴⁴.

Rysunek 6: Formularz danych wymaganych do wykonania analizy programu ExpertIUS⁴⁵

Ostateczny efekt jego analizy nie zamyka więc całej sprawy, a jedynie pomaga sądowi w kwestii alimentacyjnej, nie jest jednak dla niego wiążący. Ogólnie rzecz biorąc, w sprawach z zakresu prawa rodzinnego, w których rola czynnika ludzkiego jest szczególnie istotna, rozpowszechnienie sztucznej inteligencji napotyka naprawdę spore trudności.

3. Kolumbia: PretorIA

Trybunał Konstytucyjny Kolumbii otrzymuje co roku około 4000 wniosków o ubezwłasnowolnienie, a zajmuje się poważnie tylko ułamkiem z nich. Wcześniej zadaniem pracowników sądu było przetworzenie i przesianie tej ogromnej ilości podań oraz przedstawienie propozycji, które sprawy ma rozpatrywać Trybunał Konstytucyjny. Oprogramowanie o nazwie PretorIA zaoszczędza tego wielkiego nakładu pracy: we wnioskach o ubezwłasnowolnienie sztuczna inteligencja sprawdza obecność trzydziestu trzech kryteriów, potrafi nawet zestawić statystyki dotyczące występowania każdego z nich w orzecznictwie. Narzędzie interpretuje teksty wyroków i kategoryzuje je na podstawie wprowadzonych kryteriów, a także umożliwia szybkie wyszukiwanie

³⁹ State v. Loomis 881 N.W. 2d 749 (2016).

⁴⁰ J. Larson et alii: How we Analyzed the COMPAS Recidivism Algorithm, <https://www.propublica.org/article/how-we-analyzed-the-compas-recidivism-algorithm> (dostęp z 1.1.2021 r.).

⁴¹ E. Yong, A Popular Algorithm Is No Better at Predicting Crimes Than Random People, <https://www.theatlantic.com/technology/archive/2018/01/equivant-compas-algorithm/550646/> (dostęp z 1.1.2021 r.).

⁴² C.W. Johnson, The Increasing Risks of Risk Assessment: On the Rise of Artificial Intelligence and Non Determinism in Safety-Critical Systems, http://www.dcs.gla.ac.uk/~johnson/papers/SCSC_18.pdf (dostęp z 1.1.2021 r.).

⁴³ E. Cáceres, EXPERTIUS: A Mexican Judicial Decision-Support System in the Field of Family Law, Florence 2008, s. 54–57.

⁴⁴ Artificial intelligence and the judicial system in Latin America, World Today News, <https://www.world-today-news.com/artificial-intelligence-and-the-judicial-system-in-latin-america/> (dostęp z 1.1.2021 r.).

⁴⁵ Zródło: Conferencia Sistema EXPERTIUS: Sistema experto para la ayuda a la decisión judicial en la tradición romano-germánica, E.C. Nieto (IIJ-U-NAM). XIV Congreso Iberoamericano de Derecho e Informática, 26 octubre 2010, <https://www.youtube.com/watch?v=dJWwQztiLo> (dostęp z 1.1.2021 r.).

w orzecznictwie⁴⁶. PretorIA potrafi opracowywać statystyki i sprawozdania z zakresu prawa precedensowego, ustalając, które przypadki mogą mieć największe znaczenie dla rozwoju orzecznictwa i wykrywania problemów systemowych⁴⁷.

Rysunek 7: Wprowadzenie danych osobowych w celu otrzymania predykcji PretorIA⁴⁸

Rysunek 8: Statystyka z wprowadzonych danych⁴⁹

Tak więc PretorIA, podobnie jak badane do tej pory oprogramowanie, może być pomocna tylko w dobrze zdefiniowanym segmencie pracy sądowej, zastępując jednak znaczną część monotonnej, mechanicznej pracy człowieka i umożliwiając tym samym, żeby pracownicy sądowi skupili się na bardziej złożonych kwestiach prawnych⁵⁰. Funkcjonowanie programu generalnie jest jednak kontrolowane przez ludzi: to oni określają kryteria oceny orzecznictwa dotyczącego ubezwłasnowolnienia, oni także wprowadzają tekst orzeczeń sądowych, wydanych w takich sprawach w Kolumbii. Sugestie programu PretorIA nie są wiążące dla Trybunału Konstytucyjnego, jednak ponieważ tu przetwarzanych jest tysiące spraw rocznie, w rzeczywistości więc prawdopodobieństwo dokonania przez człowieka merytorycznej rewizji jest przypuszczalnie mniejsze niż w przypadku obliczeń COMPAS lub ExpertIUS. PretorIA sygnalizuje jednak, że chociaż oprogramowanie oparte na sztucznej inteligencji nadal działa na podstawie statystycznych zestawień, jest w stanie wyjść poza obliczanie współczynników, a nawet może być zdolne do samodzielnego tworzenia treści tekstowych. Oczywiście, potraktowanie raportów PretorIA z należyтым dystansem leży już w gestii kolumbijskiego Trybunału Konstytucyjnego.

4. Brazylia: Radar

O brazylijskim systemie Radar dostępnych jest niewiele informacji, podobnie jak w przypadku programu ExpertIUS, ale już na ich podstawie można wnioskować, że oprogramowanie stosowane w sądach brazylijskiego stanu Minas Gerais jest zbliżone do systemu PretorIA. Radar interpretuje pisma składane w sądzie i z użytych w nich pojęć wyciąga wnioski odnośnie do obowiązujących w stosunku do nich przepisów⁵¹. Ponadto narzędzie analizuje dotychczasowe orzecznictwo i przedstawia propozycję rozstrzygnięcia sprawy, która może być zrewidowana przez pracowników sądu lub sąd. Radar pracuje zatem z orzecznictwem dostarczonym przez ludzi, a dokumenty powstałe w wyniku jego analizy będą również w razie potrzeby zmienione przez człowieka.

5. Malezja: Artificial Intelligence Sentencing System (AISS)

W ostatnim czasie zastosowanie sztucznej inteligencji eskaluje najszybciej chyba w malezyjskich sądach, chociaż ten kierunek rozwoju bynajmniej nie cieszył się powszechną aprobatą. Pierwsze kroki podjęto w tym kraju w pierwszych miesiącach 2019 r., kiedy przystąpiono do tworzenia oprogramowania do wykonywania pewnych segmentów pracy sądowej⁵². Pierwsze publiczne wystąpienie nowego narzędzia odbyło się w lutym 2020 r., wtedy jednak zamierzano jeszcze stosować je wyłącznie wobec zarzutów posiadania narkotyków lub przemocy seksualnej⁵³. W lipcu 2021 r. ukazała się pierwsza instrukcja dla sądów dotycząca zastosowania nowej technologii, a jednocześnie rozpoczęto stopniowe poszerzanie jej zakresu. Nie jest jasne, na jakiej podstawie ustalono kolejność wprowadzania sztucznej inteligencji, w każdym razie po trzech fazach wdrożenia od kwietnia 2022 r. AISS będzie dostępny do kalkulowania sankcji dla wszystkich przestępców.

⁴⁶ F.A. Ogonjo, AI in the judicial system: possible uses and ethical considerations, <https://cipit.strathmore.edu/ai-in-the-judicial-system-possible-uses-and-ethical-considerations/> (dostęp z 1.1.2021 r.).

⁴⁷ The introduction of PretorIA, <https://ialab.com.ar/pretoria/> (dostęp z 1.1.2021 r.).

⁴⁸ Źródło: Laboratorio de Innovación e Inteligencia Artificial (IALAB): PretorIA: Inteligencia Artificial predictiva en la Corte Constitucional de Colombia, https://www.youtube.com/watch?v=kq_N3r2diKw (dostęp z 1.1.2021 r.).

⁴⁹ IALAB, i. m. (45. l.).

⁵⁰ J. Corvalan, The Study Case #1 – Use of Artificial Intelligence to Improve the Justice Service, <https://www.iltanet.org/blogs/juan-corvalan1/2021/05/06/the-study-case-1-use-of-artificial-intelligence-to> (dostęp z 1.1.2021 r.).

⁵¹ Machine Learning & Big Data. Brazil. Global Legal Insights 2020, <https://www.globallegalinsights.com/practice-areas/ai-machine-learning-and-big-data-laws-and-regulations/brazil> (dostęp z 1.1.2021 r.).

⁵² Malaysian judges to start using AI. 11.01.2019, <https://dig.watch/updates/malaysian-judges-start-using-ai> (dostęp z 1.1.2021 r.).

⁵³ O. Miwil, Malaysian judiciary makes history, uses AI in sentencing, <https://www.nst.com.my/news/nation/2020/02/567024/malaysian-judiciary-makes-history-uses-ai-sentencing> (dostęp z 1.1.2021 r.).

Zastosowanie AISS w żadnym wypadku nie jest obojętne, to do sądu należy decyzja, czy zasięgnąć opinii tego narzędzia. Zasada działania systemu polega na tym, że wypełniając coś na kształt formularza, należy wprowadzić odpowiednie dane oskarżonego (wiek, stan cywilny, przeszłość kryminalną, warunki mieszkaniowe), po czym na ekranie pojawia się sugerowana przez oprogramowanie kara, jak na przykład kara pozbawienia wolności na określony okres. Nawet jeśli sąd posłuży się sztuczną inteligencją, podana propozycja stanowi dla niego tylko pomoc, a *de facto* nawet po zapoznaniu się z sugerowaną karą, merytoryczna część procesu może być kontynuowana. Strony mogą zdecydować, czy zgodzić się na proponowany wymiar kary, czy też przedstawić argumenty za jej obojętnością lub obniżeniem.

Zwolennicy AISS twierdzą, że to nic innego jak tylko szybkie do uruchomienia narzędzie, które potrafi kalkulować wyroki w krótkim czasie i przeprowadzać osądy obiektywniej niż sędzia-człowiek. Ostatnie słowo i tak należy do sędziego, który ma prawo nawet całkowicie zignorować propozycję AISS, a ponieważ strony mogą zapoznać się z treścią wniosku jeszcze podczas rozprawy, mogą również wyrazić swoje poglądy na ten temat przed prawomocnym orzeczeniem sądu⁵⁴.

Wiele osób uważa natomiast, że „nowa technologia, choć zapewnia sądom jedynie opcjonalne wsparcie, znacząco wypacza u sędziów tok myślenia, w dodatku czyni to całkowicie pomijając w swoich obliczeniach czynnik ludzki. Jednocześnie sztuczna inteligencja stanowi dla stron procesowych poważne źródło niepewności: już podczas pierwszego, próbnego zastosowania programu uczestnicy postępowania skarżyli się na zasięganie opinii u AISS, a spory z tym związane prowadzą do nieuzasadnionego przedłużania postępowania i utraty zaufania do sądu”⁵⁵. Ponadto wcale nie jest jasne, co dzieje się między wprowadzeniem danych a wyświetleniem na ekranie proponowanej sankcji⁵⁶.

W malezyjskiej dyskusji zwolennicy AISS wytoczyli jeszcze jeden argument, a mianowicie, że system opiera się na orzecznictwie człowieka, co oznacza obecnie orzeczenia sądów od 1.1.2014 r., a jego sugestie odnośnie kar również opierają się na praktyce sądowej z tamtego okresu⁵⁷. Sztuczna inteligencja skutkuje zatem bardziej spójną praktyką sądową, co oznacza również dla stron większą przewidywalność. Zasadniczo zgadzając się z tym argumentem, autorzy niniejszego opracowania pragną dodać, że konieczne byłoby uważniejsze przeanalizowanie tego twierdzenia, gdyby baza danych AISS nadal opierała się głównie na orzeczeniach wydanych przez człowieka. Z czasem jednak decyzje podejmowane za pomocą sztucznej inteligencji mogą przeważać, co może rodzić ryzyko dalszego represjonowania w sądownictwie czynników ludzkich. Jednocześnie nie zapominajmy, że tak długo, jak ostatnie słowo należy do sędziego-człowieka, zasadniczo od nas zależy wykorzystanie korzyści płynących z tych nowych technologii i utrzymanie w ryzach ewentualnych wypaczeń.

Wszak na Węgrzech też istnieje alternatywna propozycja kary wnioskowana podczas procesu przez prokuraturę, która nie jest wiążąca dla sądu. Nie jest jasne, na podstawie jakich kryteriów wyznacza obecnie wysokość proponowanej sankcji węgierska prokuratura.

6. Chiny: sądy internetowe

Najbardziej bodajże popularnym przykładem sądów prowadzonych przez sztuczną inteligencję są Chiny. Pierwszy sąd internetowy powstał w 2017 r. w Hangzhou⁵⁸, później zaś kolejno w Pekinie i Kantonie⁵⁹. Takie postępowania sądowe można wszcząć w sprawach związanych ze światem Internetu (np. skargi dotyczące ochrony konsumentów, spory dotyczące praw autorskich w Internecie, płatności elektroniczne)⁶⁰. W oparciu o aktualną wiedzę, chińskie sądy internetowe można zaliczyć właściwie do systemów wspierających orzeczenie sądu.

Ponadto chińskie sądy internetowe są w stanie przechowywać wprowadzone pisemnie lub zeskanowane przez strony dowody za pomocą technologii *blockchain*, aby można je było wykorzystać w procesie online. Jednocześnie jednak rozwiązanie to uniemożliwia przedstawianie sądowi innych treści niż te, które zostały wcześniej wgrane na platformę. Chińskie sądy internetowe identyfikują uczestników zgłaszających się na rozprawę online poprzez rozpoznawanie twarzy (*face recognition*), a program rozpoznawania mowy (*speech recognition*) pozwala na samodzielne wykonanie protokołu, czym system oszczędza pracownikom sądowym mnóstwo czasu i energii⁶¹. Oprogramowanie sądów internetowych potrafi również wyszukiwać orzecznictwo zgodnie z wprowadzonymi kryteriami i na tej podstawie kategoryzować wcześniejsze orzeczenia sądowe, podobnie do systemów PretorJA w Kolumbii, Prometheus w Argentynie czy Radar w Brazylii⁶².

⁵⁴ C.E. Ong, The AI Dilemma: Rise of the Machines in Malaysian Criminal Sentencing?, <https://legalatte.com/2021/07/26/the-ai-dilemma-rise-of-the-machines-in-malaysian-criminal-sentencing/> (dostęp z 1.1.2021 r.).

⁵⁵ V. Anbalagan, Malaysian Bar troubled over judges using AI for sentencing, https://www.freemalaysiatoday.com/category/nation/2021/07/24/malaysian-bar-troubled-over-judges-using-ai-for-sentencing/?__cf_chl_jschl_tk__=zMqLEghlqOK0pE8vJ872tx.86zMw2JrTRmhlKa_4w-18-1636557255-0-gaNycGzNCyU (dostęp z 24.2.2021 r.).

⁵⁶ Zob. więcej: Y. Bathae, The artificial intelligence black box and the failure of intent and causation, 31 Harvard Journal of Law & Technology 2018, s. 893–894.

⁵⁷ C.E. Ong, *op.cit.*

⁵⁸ Zob. oficjalną stronę internetową Sądu internetowego w Hangzhou: <https://www.netcourt.gov.cn/>.

⁵⁹ What's the magic of the Internet justice China program Cyberspace Administration of China, Legal Daily 2019, http://www.cac.gov.cn/2019-12/12/c_1577686244875634.htm (dostęp z 1.1.2021 r.).

⁶⁰ M. Zhu, Hangzhou Internet Court Pilot Application „AI Assistant Judge”, Hangzhou news 2019, https://hznews.hangzhou.com.cn/jingji/content/2019-06/14/content_7210416.htm (dostęp z 1.1.2021 r.).

⁶¹ G. Du, How the Beijing Internet Court Develops and Runs its IT System Inside China's Internet Courts Series 04, China Justice Observer 2019, <https://www.chinajusticeobserver.com/a/how-the-beijing-internet-court-develops-and-runs-its-it-system> (dostęp z 1.1.2021 r.).

⁶² *Ibidem*.

Rysunek 9: Wideokonferencyjna rozprawa z prezentacją dowodów chronionych technologią blockchain⁶³

Ponadto wiele chińskich sądów wykorzystuje oprogramowanie oparte na sztucznej inteligencji do automatyzacji pracy pracowników sądowych: chiński software potrafi rozpoznawać dostarczone dane i wstawić je do odpowiedniego formularza. W ten sposób sztuczna inteligencja może przygotować szereg akt sądowych, a nawet teksty wyroków i postanowień sądowych⁶⁴. Usługa ta jest dostępna nie tylko dla sądu, ponieważ system może sporządzać wnioski również dla stron procesowych, jeśli otrzyma niezbędne do tego dane. Chińska technologia tym różni się od innych systemów wysuwających propozycje orzeczeń, że zastępujący pracę pracowników sądu tak naprawdę nie jest w stanie przedstawić konkretnej propozycji co do treści wyroku, ale jeśli zostaną jej dostarczone istotne elementy wyroku lub inny dokument procesowy, sformułuje dane akta, które oczywiście są następnie sprawdzane przez sędziów lub personel sądowy⁶⁵. Podobną funkcję dysponuje argentyński system Prometea.

Sztuczna inteligencja jako samodzielny decydent

1. Brazylia: VICTOR

Jako trzecią kategorię naszego badania przedstawimy stosowane już obecnie przykłady, w których decyzja sztucznej inteligencji całkowicie zastępuje wyrok sądu. W tym przypadku pominięto w procedurze akceptację człowieka, jest więc zrozumiałe, że do tej grupy należy najmniej podanych przez nas przykładów.

W Brazylii wprowadzono oprogramowanie sądowe o nazwie VICTOR⁶⁶ technologii rozpoznawania wzorców (*pattern recognition*). Brazylijskie najwyższe forum sądowe stosuje specjalny test dopuszczalności w celu oceny przedłożonych mu wniosków, biorąc pod uwagę wagę sprawy pod względem gospodarczym, politycznym i społecznym, decydując na tej podstawie o jego przydatności do oceny merytorycznej wniosku⁶⁷. System VICTOR wykonuje ten test dopuszczalności bez interwencji człowieka⁶⁸.

System wyciąga wnioski na podstawie predykcji dokonanej z tysięcy orzeczeń Sądu Najwyższego⁶⁹. W tym sensie samo stworzenie bazy danych przedstawia istotne elementy dla administracji brazylijskiego sądownictwa, które po dokładnej analizie pozwalają na kwantyfikację poniższych zjawisk:

- a) najczęstszy rodzaj stron i spraw, które trafiają do Sądu Najwyższego;
- b) które kwestie kwalifikujące się na drogę sądową spełniają szczególny wymóg dopuszczalności;
- c) jakich kwestii konstytucyjnych dotyczą otrzymane wnioski i
- d) wyjątkowe przypadki powtarzających się i podobnych stanów faktycznych (które mogą stanowić precedens), ale nie pasują jeszcze do żadnego aktualnego tematu.

Po zsumowaniu tych danych możliwe jest dokładniejsze zbadanie dopuszczalności, co intensyfikuje systematyczny rozwój programu VICTOR⁷⁰.

Chociaż pełna treść danej sprawy nie jest oceniana przez system VICTOR, to samodzielna decyzja o jej dopuszczalności przesądza o meritum sprawy, dlatego uważamy, że ze względu na konsekwencje również w tym przypadku sztuczną inteligencję należy uznać za decydenta, ponieważ jej decyzja wpływa też na meritum sprawy.

2. Argentyna: Prometea

W Argentynie prokuratura miasta Buenos Aires opracowała oprogramowanie o nazwie Prometea w celu przyspieszenia i automatyzacji postępowania sądowego, o czym już wcześniej mówiliśmy przy okazji innych kwestii. Jednak

⁶³ Źródło: CGTN: AI judges via chat app: the brave new world of China's digital courts, <https://www.youtube.com/watch?v=yuUN6VFWF-Q&t=14s> (dostęp z 1.1.2021 r.).

⁶⁴ G. Du, *op.cit.*

⁶⁵ S. Dai, Shanghai judicial courts start to replace clerks with AI assistants, South China Morning Post 2020, <https://www.scmp.com/tech/innovation/article/3077979/shanghai-judicial-courts-start-replace-clerks-ai-assistants> (dostęp z 1.1.2021 r.).

⁶⁶ Supremo Tribunal Federal de Brazil [Brazil Szövetségi Legfelső Bíróság]: Inteligência artificial vai agilizar a tramitação de processos no STF, JUSBRASIL 2018, <https://stf.jusbrasil.com.br/noticias/584499448/inteligencia-artificial-vai-agilizar-a-tramitacao-de-processos-no-stf> (dostęp z 1.1.2021 r.).

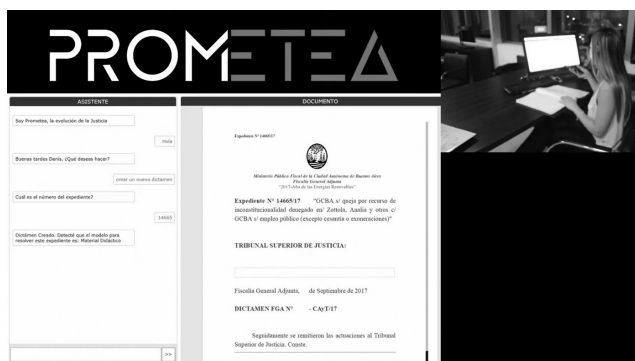
⁶⁷ M. Novello Siqueira, M. Castro, Brazil: The Supreme Federal Tribunal and the „General Repercussion” Requirement, In: MONDAQ, 2008, <https://www.mondaq.com/brazil/constitutional-administrative-law/57864/the-supreme-federal-tribunal-and-the-general-repercussion-requirement> (dostęp z 1.1.2021 r.).

⁶⁸ N. Silva, F. Braz, T. de Campos, Document type classification for Brazil's supreme court using a Convolutional Neural Network, The Tenth International Conference on forensic computer science and cyber law, 2018, s. 7–11.

⁶⁹ V. Quezada, La inteligencia artificial transformará los procesos judiciales de Brasil, Techtarget 2018, <https://searchdatacenter.techtarget.com/es/cronica/La-inteligencia-artificial-transformara-los-procesos-judiciales-de-Brasil> (dostęp z 1.1.2021 r.).

⁷⁰ M. Filho, M. Said, T. Aguiar, Projeto VICTOR: Perspectivas de aplicação da inteligência artificial ao direito, Revista de Direitos e Garantias Fundamentais 2018, Nr 3, s. 219–238.

oprócz automatyzacji wykonywania dokumentów, Prometea potrafi również przygotowywać orzeczenia sądowych. Oprogramowanie działa jak chatbot, z którym każda strona może przedyskutować swoje kwestie prawne, gdy spór o pomoc społeczną trafi do sądu. Prometea potrzebuje sygnatury sprawy, aby odszukać dostępne już w tej sprawie dokumenty. Następnie bada sprawę poprzez dostęp online do ponad 300 000 orzeczeń sądowych. W przypadku odwołań dokonuje przeglądu akt sprawy, w tym wyroków sądów niższej instancji. Następnie czerpie wzorce z wydanych już w danej sprawie orzeczeń i porównuje je z wcześniejszymi opiniami prawnymi prokuratury⁷¹.

Rysunek 10: Działanie Prometei: komunikacja chatbota z klientem, następnie wyszukiwanie i prezentowanie akt sprawy⁷²

Klientowi, który zwróci się do oprogramowania Prometea, na ekranie led pojawi się czat z małym logo, jak na przykład WhatsApp, następnie zaś klient może wybrać między procedurą telefoniczną a komputerową. Na wstępie procedury głos podobny do nawigacji GPS wita użytkownika i pyta „co będziemy dzisiaj robić?”. Po udzieleniu odpowiedzi program prosi klienta o numer pliku, a w dwie sekundy po odpowiedzi informuje, jaka jest okładka pliku i przedstawia rozwiązanie, które wydaje się najbardziej korzystne w tej sprawie. Trafność podejmowania decyzji algorytmicznych (umiejętność podejmowania takich samych decyzji w sprawach o identycznych faktach) została oceniona przez ekspertów na 94%⁷³. Ponadto Prometea może być stosowana do monitorowania terminów i zasadniczych wymagań dotyczących wniosków sądowych oraz jako element pomocniczy w zamówieniach publicznych⁷⁴.

3. Chiny i Estonia: mgliste informacje i plany

W związku z chińskimi sądami internetowymi z jednej strony pojawiły się artykuły prasowe, że strony mogą spotkać się na sali sądowej ze sztuczną inteligencją wyświetlaną jako hologram⁷⁵, która w wyniku uczenia maszynowego podejmuje decyzję bez udziału człowieka⁷⁶. Z drugiej strony istnieje wiele opinii czy reportaży⁷⁷, które mówią o tym, że w sądach internetowych w rzeczywistości orzekają ludzie, a sztuczna inteligencja spełnia jedynie zadania administracyjne. Jak dotąd żadne stanowisko nie zostało bezspornie udowodnio-

ne, gdyż rzeczywistość Chin nie jest łatwa do spenetrowania. Dlatego też, ze względu na niepełne i sprzeczne informacje, ewentualnej funkcji samodzielnego orzekania oprogramowań opartych na sztucznej inteligencji w chińskich sądach internetowych nie analizujemy zbyt kompleksowo w niniejszym opracowaniu: dotykamy tego tematu tylko po to, aby objąć możliwie jak najszersze spektrum.

Idea algorytmicznego orzecznictwa przyciągnęła uwagę specjalistów pracujących nad usprawnieniem sądownictwa również w Europie: zmiany w estońskim systemie sądowym obejmują przekazywanie SI orzecznictwa w sprawach majątkowych do 7000 euro⁷⁸. Inne inicjatywy estońskie mają na celu zastąpienie sędziów w zautomatyzowanych postępowaniach przyspieszonych odnośnie do nakazów zapłaty⁷⁹. Projekty te są nadal na etapie przygotowawczym, jednak osiągnęły już na tyle zaawansowaną fazę, aby zwrócić uwagę, że inne (nawet europejskie) kraje mogą te rozwiązania docenić i wdrażać.

Podsumowanie

Jak wspomniano na wstępie, w 2021 r., kiedy powstało to opracowanie, nie jest możliwe przedstawienie kraju i oprogramowania, gdzie – jak wyobrażają sobie laicy – za pulpitem sędziowskim faktycznie zasiada „sędzia-robot” i rozstrzyga spory. Orzecznictwo jako takie nie jest jeszcze obecnie – i chyba przez jakiś czas takie pozostanie – w pełni zautomatyzowane i nie ma bodaj takiej dziedziny prawa ani takiego kraju,

⁷¹ E. Estevez, S. Linares Lejarraga, P. Fillottrani, Prometea Transformando la administración de justicia con herramientas de inteligencia artificial 2020, <https://publications.iadb.org/publications/spanish/document/PROMETEA-Transformando-la-administracion-de-justicia-con-herramientas-de-inteligencia-artificial.pdf> (dostęp z 1.1.2021 r.).

⁷² Źródło: Prometea, <https://www.youtube.com/watch?v=yXEm8CL5HEg> (dostęp z 1.1.2021 r.).

⁷³ Zob. wywiad z J. Corvalánem, jednym z twórców Prometei, <https://www.ambito.com/politica/justicia/prometea-inteligencia-artificial-hacer-n5061091> (dostęp z 1.5.2022 r.).

⁷⁴ E. Murgo, Prometea, Inteligencia Artificial para agilizar la justicia 2019, <https://www.unidiversidad.com.ar/prometea-inteligencia-artificial-para-agilizar-la-justicia> (dostęp z 1.1.2021 r.).

⁷⁵ T. Vasdani, Robot justice: China's use of Internet courts, <https://www.lexisnexis.ca/en-ca/ihc/2020-02/robot-justice-chinas-use-of-internet-courts.page> (dostęp z 1.1.2021 r.).

⁷⁶ AI judges, verdicts via chat app: Brave new world of China's digital courts, Business Standard 2019, https://www.business-standard.com/article/pti-stories/ai-judges-and-verdicts-via-chat-app-the-brave-new-world-of-china-s-digital-courts-119120600902_1.html (dostęp z 1.1.2021 r.).

⁷⁷ S. Soltau, Behind the headlines: Doubts about China's „robot judges”, Medium 2020, <https://medium.com/@sebastian.soltau/behind-the-headlines-doubts-about-chinas-robot-judges-20ce83862980> (dostęp z 1.1.2021 r.).

⁷⁸ P. Rabbitt, Estonia to Empower AI-based Judge in Small Claims Court, <https://150sec.com/estonia-to-empower-ai-based-judge-in-small-claims-court/10985/> (dostęp z 1.1.2021 r.).

⁷⁹ J.-M. Mandri, Kohtunikud saavad robotabilised: riik otsib võimalusi kohtusüsteemis tehisintellekti rakendamiseks, FORTE 2019, <https://forte.düelfi.ee/artikkel/85777829/kohtunikud-saavad-robotabilised-riik-otsib-voimalusi-kohtususteemis-tehisintellekti-rakendamiseks> (dostęp z 1.1.2021 r.).

w których sędziowie i pracownicy sądowi byłiby całkowicie zastąpieni przez oprogramowanie oparte na sztucznej inteligencji⁸⁰. Nie należy zatem się tego spodziewać na Węgrzech czy w innych krajach regionu jeszcze przez długi czas.

Zanim dojdzie do rozpatrywania kwestii etycznych, filozoficznych i moralnych tego zagadnienia, warto przyrzeć się systemom wspomagania podejmowania orzeczeń i oferowania propozycji decyzji, na polu których dokonał się w ostatnich latach ogromny rozwój, a niektóre kraje takie technologie stosują już nawet w praktyce. Opracowując te programy, każdy kraj czy firma skupiły się na tym, jakie inne, głównie administracyjne, działania i elementy zadań, poza orzecznictwem, wykonywane przez sędziów, a tym bardziej pracowników wymiaru sprawiedliwości, można by skutecznie zastąpić lub wesprzeć systemem opartym na sztucznej inteligencji, tak aby nie dotykać kwestii praw człowieka, etyki i moralności.

Zbadanie tych tak zwanych oprogramowań wspierających jest konieczne tym bardziej dlatego, że można się spodziewać, że w niedalekiej przyszłości bezsprzecznie to one będą się najprędzej rozprzestrzeniać, właśnie dlatego że ich stosowanie nie powoduje problemów etycznych związanych z podstawowymi ramami postępowania sądowego i niekoniecznie pociąga za sobą poważne zmiany legislacyjne, a korzyści z ich wprowadzenia są niezaprzeczalne. Taką korzyścią

jest na przykład skoncentrowanie ludzkiej siły roboczej na ważniejszych zadaniach: sędzia będzie miał więcej czasu na zajęcie się merytorycznymi sprawami, jeśli SI wcześniej przeanalizuje złożone wnioski i wykona dla niego wyciąg istotnych dla sprawy danych, ewentualnie przeprowadzi zamiast niego analizę orzecznictwa, co on będzie musiał tylko sprawdzić. W związku z rozpowszechnianiem się tych technologii nadal jednak trzeba zwracać szczególną uwagę na aspekty gwarancyjne.

Jednocześnie nie można i nie wolno lekceważyć kwestii, czy możliwe jest zastąpienie orzecznictwa i ludzkich sędziów sztuczną inteligencją, twierdząc, że sztuczna inteligencja stwarza zbyt wiele zagrożeń prawnych i nie powinna być w ogóle dopuszczana do wymiaru sprawiedliwości. Potrzebna jest bezustanna, wielopłaszczyznowa debata, kwestionowanie i monitorowanie praktyk międzynarodowych, po to aby wstępując na coraz to nowe etapy czwartej rewolucji przemysłowej, zachować w Europie Środkowej wartości naszych systemów prawnych, przy jednoczesnym percypowaniu i modyfikowaniu tego, co już przestarzałe i nieskuteczne.

⁸⁰ Jak wyjaśniono w trzeciej części: nie mamy wystarczających informacji na temat Chin, aby katgorycznie to potwierdzić.

Słowa kluczowe: sztuczna inteligencja w zastosowaniu sądowym; innowacje sądowe; cyfryzacja sądów; zautomatyzowane podejmowanie decyzji; przełomowa technologia; sąd informatyzacji; AI; oprogramowanie oparte na sztucznej inteligencji; sąd online.

Artificial Intelligence-based software in courts around the world: relevant practice, experience, and challenges for Hungary and Central-Europe

In recent years, in the field of science there have been debates on the possibility of applying Artificial Intelligence in courts with participants from any discipline. And so it is in Hungary. However, adversarial views are stuck on the level of generalizations based on a theoretical square one, and legal science has not done a lot regarding the issue, mainly because of the lack of specific practical experience. In the present article, after the report on the current situation in Hungary, the authors will analyze which solutions are already in force abroad and what can be said about their effectiveness and influence on the procedures. The purpose is to put flesh on the modern technology, which is Artificial Intelligence-based software, to the readers, and active judges, representatives of legal professions, and also anyone who is currently looking for legal advice, or will do so in the future, or those who are interested in the future shape of courts. Such a seemingly distant process is not going to omit neither Hungary nor the whole region, therefore, it is crucial to address this modern branch of technology in courts.

Keywords: AI in judicial application; court innovations; court digitization; automated decision-making; disruptive technology; court informatization; AI; AI-based software; online court.

Znajdź więcej nowości na:

ksiegarnia.beck.pl

